

„transformovaným stavebním konstrukcím“ neboli jednoduše řečeno fragmentům architektonických článků. Při jejich popisu dochází k ne zcela jednotnému užívání terminologie, což není jen formální jazyková záležitost, ale otázka přesného pojmenování, které v sobě již obsahuje určitou interpretaci. Pod kategorií prvků zaniklé stavební struktury jsou zařazeny „jedinci“ (rozuměj: jednotlivé kusy kdysi celistvých architektonických článků), přičemž se odlišují „zlomky“ a „celé prvky“ (myšlena asi část původního tektonického článku od spáry ke spáře?).

Určení původního umístění fragmentů v celku stavby ztěžuje fakt, že V. Piša nezaznamenal jejich přesnější nálezový kontext, pouze z jeho zprávy o nálezech z roku 1966 podle Kováře vyplývá, že hlavní soubor byl získán ze zášypů raně středověké krypty, ze sond před východním průčelím dnešního kostela a ze sond u jižní zdi torza gotického presbytáře.

Za obsáhlým úvodem následuje detailní popis jednotlivých kusů z daného souboru fragmentů s odkazy na tabulku v závěru knihy. Nad řadou interpretací mnoha pojednaných prvků by se dalo diskutovat, mezi úspěchy autora naopak patří, že našel analogii jednoho z žeber mezi fragmenty uloženými v sázavském klášteře, což by ukazovalo na provázanost těchto dvou benediktinských klášterů během určité stavební periody.

Pátá kapitola směřuje již k meritě celé práce, tedy k pokusu o rekonstrukci stavebního vývoje konventu v období posledních Přemyslovců a definování formálního charakteru zaniklé architektury. Autor poukazuje na podobnosti se známými stavbami druhé poloviny 13. století (Anežský klášter, Police nad Metují, Klášter Hradiště, Staronová synagoga, Předklášteří u Tišnova atd.), podepřené srovnávací tabulkou profilací. Opravdu lze nalézt pro břevnovské zlomky řadu analogií v listovém dekoru či utváření oblých svazkových přípor. Jde o to, zda na základě těchto komparací skutečně lze datovat stavbu presbytáře břevnovského chrámu do šedesátých až sedmdesátých let 13. století v určitém nevelkém časovém odstupu od výstavby samostatné kaple s hrobem sv. Vintíře ve východním závěru jižní románské lodi, nebo zda připustíme, že opat Bavor po nástupu do funkce (1294), tedy po poměrně dlouhé pauze, pokračoval v dostavbě zahájeného chóru a že stavitel navázal na předešlý sloh – nebo že dokonce opat Bavor je stavebníkem celého chóru, ale vybral či využil pro svoji stavbu již fungující huť (místní nebo např. ze Sázavy), která sloh téměř neměnila, jen pokračovala určitým „uvolněnějším“ rukopisem, avšak

nikoli na úkor kvality. Užití takových „retardujících“ prvků, jako je laloška, není v devadesátých letech 13. století neobvyklé (viz triumfální oblouk kaple Panny Marie v Brně). Myslím, že do úvah nad datací samotného gotického presbytáře je nutno zahrnout i otázku podoby vícelodního prostoru (basilikálního či síňového?), k němuž náleží V. Pišou odkryté a M. Ernestem zakreslené mezilodní pilíře. Stavební činnost v druhé polovině 13. století zde byla asi s přerušením těžkých let po roce 1278 víceméně nepřetržitá

Břevnovský klášter druhé poloviny 13. a první třetiny 14. století se řadí k nejvýznamnějším klášterům v království a zhodnocení výjimečné kvality jeho architektury, o níž podává svědectví soubor fragmentů, zasluhuje určitě pozornosti. Je třeba vyslovit uznání autorovi knihy, že se té nejtěžší fáze – revize dosavadních průzkumů a nové dokumentace fragmentů – ujal a že výsledky své dlouholeté práce také vypublikoval. Bylo by ale záslužné se nad kamennými svědky jedné mimořádné břevnovské kulturní periody znovu sejít v mezioborové diskusi.

KLÁRA BENEŠOVSKÁ

*100 let terénní archeologie
v Karlovarském kraji / 100 Jahre
der archäologischen Terrainarbeit
in der Karlsbader Region,*
ed. Jiří KLSÁK, Muzeum Karlovy Vary,
Karlovy Vary 2011

96 s., ISBN 978-80-87458-03-7

Popularizace výzkumů a jejich výsledků bohužel nepatří mezi obvyklé činnosti archeologických pracovišť. Zatímco tvorba expozic a pořádání krátkodobých tematických výstav je ještě pokládána za samozřejmou součást pracovní náplně, jen zřídkakdy bývají tyto podniky doplněny tištěným katalogem či shrnující studií. Přitom právě publikační výstupy představují trvalou hodnotu, která přetrvává i po ukončení výstav. Muzeum v Karlových Varech patří mezi ta pracoviště, která na vydavatelskou činnost rozhodně nezapominají. Po originálním průvodci, který doprovodil výstavu o archeologickém výzkumu kostela sv. Mikuláše pod Krudumem, připravil kolektiv regionálních badatelů výstavu představující nejvýznamnější archeologické výzkumy na území Karlovarského kraje a doplnil ji zajímavě pojatým katalogem. Ocenit lze mimo jiné i fakt, že kniha vyšla dvojjazyčně, s česko-německým textem

ve dvousloupcové sazbě. O pozitivěch tohoto řešení není nutné dlouze přesvědčovat; díky tomu mohla být kniha i samotná výstava instalována postupně nejen v Karlových Varech a v Chebu, ale i v Oberwiesenthalu a Klingenthalu.

Bez zvláštního úvodu je čtenář vržen přímo do víru událostí. První kapitoly popisují dějiny archeologického výzkumu na území dnešních okresů Karlovy Vary, Cheb a Sokolov, rozdělené do tří časových úseků do roku 1945, 1946–1971 a 1972–2001. Prvnímu období dominovalo německé bádání, opřené zejména o náhodné nálezy a amatérské nadšence. Po druhé světové válce byla badatelská kontinuita násilně přetržena a archeologickým výzkumům se zde nesoustavně věnovali především pracovníci Archeologického ústavu v Praze a jeho expozitury se sídlem v Plzni. Třetí, zřejmě nejdůležitější etapu zahájilo v roce 1972 zřízení stálého archeologického pracoviště v chebském muzeu, doplněného v roce 1980 archeologickým oddělením v Karlových Varech. V posledních letech pak přibývají výzkumy nejruznějších obecně prospěšných společností a v neposlední řadě i pracoviště Národního památkového ústavu v Plzni a Lokti.

Hlavní část knihy zabírají medailonky nejvýznamnějších archeologických lokalit. Jednotlivá hesla popisují dějiny a okolnosti výzkumu, jeho průběh a nejdůležitější nálezy. Vždy je přiblížen současný stav lokality a přístupová cesta; katalog tak slouží zároveň i jako turistický průvodce. Hesla jsou doplněna pokud možno dobovými fotografiemi průběhu výzkumu a současným stavem lokality či výběrem nálezů, jen ojediněle byl zařazen výběr z terénní dokumentace. Řazení hesel ctí chronologické hledisko, a to podle roku zahájení archeologického výzkumu. Ač tomuto řešení nelze upřít jisté opodstatnění, orientaci v knize to dosti ztěžuje. Řazení navíc není zcela důsledné. Pro další využití by nepochybně bylo vhodnější řazení abecední, nebo alespoň podle chronologického zařazení jednotlivých nálezů. V daném případě by orientaci usnadnil jednoduchý rejstřík, naštěstí lokalit není tolik, abychom to mohli pokládat za závažný problém.

Dalšímu badatelskému využití by také neškodilo připojení zkrácených odkazů na literaturu; ta je uvedena souhrnně v závěru knihy, což zájemci o hlubší vědění cestu k dalším poznatkům příliš neusnadňuje. Připojeny jsou i tři lokality na území dnešního Německa (středověké město Plauen, pravěký lom Leupoldsdorf a hrad na Kapellensbergu); čtenáři, který se neorientuje v dějinách Chebska, by však prospělo vysvětlení, proč byly do výběru zařazeny právě ony. Závěr publikace tvoří 63 biografických medailonů

a fotografie všech archeologů, kteří na území kraje působili nebo stále působil.

Knihy představuje velmi pěkný a povedený příklad, jak lze efektivně prezentovat a především popularizovat výsledky odborné práce nejširší veřejnosti. Můžeme doufat, že se stejnou cestou vydají i další muzea.

MARTIN ČECHURA

František GABRIEL – Jaroslav PANÁČEK – Kamil PODROUŽEK, *Helpenburk, hrad pražských arcibiskupů*, Občanské sdružení Hrádek, Borek 2011

519 s., ISBN 978-80-904730-0-3

Rozsáhlá publikace o hradu Helpenburk u Úštěku zaujme hned z několika úhlů pohledu. Vedle netradičního rozvržení textu a nápaditě grafické úpravy Pavla Růta je to skromná distribuce – v době vzniku anotace se publikace dala zakoupit pouze v 1. podzemním antikvariátu v Hyberské ulici v Praze. Důvod je nasnadě. Jeho vedoucí Michal Hulla se již od počátku osmdesátých let minulého století angažuje při záchraně hradu a patří mezi členy občanského sdružení Hrádek, které je vydavatelem této knihy. Nezbyvá však než tento distribuční kanál podpořit, neboť provize z prodeje nejsou zprostředkovatelům, ale zpět na obnovu hradu.

Autoři knihy se danému regionu i vlastnímu hradu věnují již dlouhodobě. Jejich podíl není v knize blíže označen, ale lze jej do jisté míry rozeznat. Historii hradu zpracoval Jaroslav Panáček, stavební rozbor František Gabriel a Kamil Podroužek, archeologie pak připadla opět F. Gabrielovi. Kniha je rozčleněna do řady kratších kapitol s poněkud zvláštními, jakoby popularizujícími názvy určenými pro širší veřejnost, které ovšem poměrně kontrastují se samotným textem. Ten je totiž určen velmi úzké, ne-li specializované vrstvě odborných čtenářů z řad kastelologů, archeologů či historiků. Běžný čtenář, byť s hlubším zájmem o zmíněné disciplíny, se v textu zcela jistě ztratí, a nutno podotknout, že některé partie jsou málo stravitelné i pro odborníky. K přehlednosti bohužel nepřispívá ani řazení jednotlivých kapitol, které míchají historii, stavební dějiny, interpretaci hradní architektury a archeologii.

Bezpochyby nejsilnější stránkou a také nejčtivější částí knihy jsou dějiny hradu, kterým kromě nadbytečných vsuvek nelze nic vytknout.